A VÓKONYAI PUSZTÁK ÉLŐHELYEINEK KEZELÉSE A MADÁRVILÁG VÉDELMÉÉRT

A Hortobágy Természetvédelmi Egyesület
LIFE-NATURE programja a Hortobágyon
2002–2006

Balmazújváros, 2006

Darvak
(Fotó: Bodnár Mihály).

A VÓKONYAI PUSZTÁK ÉLŐHELYEINEK KEZELÉSE A MADÁRVILÁG VÉDELMÉÉRT

A HORTOBÁGY TERMÉSZETVÉDELMI EGYESÜLET
LIFE-NATURE PROGRAMJA A HORTOBÁGYON
2002–2006

Balmazújváros, 2006

A vókonyai puszták élőhelyeinek kezelése a madárvilág védelméért
A Hortobágy Természetvédelmi Egyesület LIFE-NATURE programja a Hortobágyon
2002–2006

A projekt koordinátora: Hortobágy Természetvédelmi Egyesület

A projekt partnerei:
Hortobágyi Természetvédelmi és Génmegőrző Közhasznú Társaság
Hortobágyi Öko-szövetkezet
Rózsa Péterné magánvállalkozó

A projekt felügyeletét ellátta: a Hortobágyi Nemzeti Park Igazgatósága

A projekt az Európai Bizottság LIFE pénzügyi alapjának támogatásával, a projekt koordinátor és a partnerek, valamint a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium pénzügyi hozzájárulásával valósult meg.

Írta: Ecsedi Zoltán, ifj. Oláh János és Szegedi Regina

A fényképeket készítették:
ifj. Oláh János, Ecsedi Zoltán, Szilágyi Attila, Delef István és Lukács Balázs

A térképeket szerkesztette: Végvári Zsolt, Gulyás Gergely és Ecsedi Zoltán

Kiadja:
Hortobágy Természetvédelmi Egyesület
4060 Balmazújváros, Esze T. u. 8.
www.hortobagyte.hu

A projektterületen megjelenő székicsércsalád egyik fiatal tagja (Fotó: Ifj. Oláh János).

Tartalom

Bevezetés 6
Előzmények 7
A LIFE-projekt kialakítását meghatározó tevékenységek 7
1.) Vizes élőhelyek kialakítása és védelme a Hortobágyon 1994–2002 között 7
2.) A Hortobágy jellegzetes madárfajainak állományalakulása 7
3.) A hortobágyi pásztorélet történelmi áttekintése 9
A Hortobágy Természetvédelmi Egyesület működése 10
1.) A Hortobágy Természetvédelmi Egyesület célkitűzése 10
2.) Ökotérségek a Hortobágyon 10
3.) Kis-Vókonya–Nagy-Vókonya–Gát hátja ökotérség 11
A projekt tervezési szakasza 12
1.) A projekt felépítése 12
2.) A projekt legfőbb támogatója 12
3.) A projekt célkitűzései 12
A projekt megvalósítása 13
A projekt pénzügyi helyzete 13
Veszélyeztető tényezők a projektterületen 13
1.) A projektterület időszakos kiszárítása 13
2.) Természetkárosító mezőgazdasági tevékenységek 13
Megvalósult tevékenységek 14
1.) Használaton kívüli csatornahálózat felszámolása 14
2.) A puszta elcserjésedésének megszüntetése 15
3.) Mesterségesen áraszthatós vizes élőhely kialakítása 16
4.) Az ősi háziállattartás feltételeinek biztosítása 17
5.) Az őshonos háziállatok számának nagymértékű növelése 18
Eredmények 20
Monitoring 20
1.) Növényvilág 20
2.) Gerinctelenek 20
3.) Madárvilág 21
A projekt egyéb tapasztalatai 22
1.) Vizes élőhelyek kiterjedése 22
2.) A legeltetés hatása 23
3.) Bio-állattartás 23
Bemutatás 24
A HTE által készített bemutató anyagok 24
1.) Honlap 24
2.) Film 24
3.) Záró projektjelentés 24
A projektterületen tartott bemutatók 24
1.) Rendezvények és találkozók 24
2.) Ökoturizmus 24
Médiában történő megjelenés 25
1.) Sajtó 25
2.) Rádió és televízió 25
Fenntarthatóság 26
Mi lesz a LIFE-program után? 26
Átadható tapasztalatok 26
Köszönetnyilvánítás 27

Bevezetés

A magyarság sorsát is tükröző Hortobágyot az utolsó 200 évben számtalan sebesülés érte. Részben lecsapolták, egyes pusztáit mezőgazdasági művelésbe fogták, leválasztották róla az éltető Tiszát, legszebb mocsarait és szikes tavait halastavakká alakították, szikes gyepein és rétjein végeláthatatlan rizstelepeket hoztak létre, idegen fajokból álló fasorokat és erdőket telepítettek rá, természetes folyóit csatornákká változtatták, tájidegen településeket és tanyaközpontokat építettek, felbontották az ősi legeltetési szerkezetet és kicserélték az ősi háziállat fajtákat, szétrombolták az itt élő emberek természetet tisztelő tudatát, a fenntartható legeltetés helyett kaszáltak, gyakorlatozó szovjet repülőgépek bombázták a déli részeket, elektromos vezetékeket húztak keresztül a puszták felett, házi ludak millióival tiportatták az ősgyepeket, tovább növelték a mezőgazdasági területek arányát, és részben indokolatlanul privatizálták a pusztát.

Mindezek ellenére a hortobágyi puszta még mindig az egyik legérintetlenebb része Európának, ahol madarak milliói találnak megfelelő élőhelyet vonulásuk és fészkelésük során. A védelmi intézkedések fokozatosan erősödtek a Hortobágyi Nemzeti Park megalakulásától kezdve, különösen az 1990-es évektől, a rendszerváltás után. Ma már viszont egy olyan természetvédő csapat dolgozik a Hortobágyon, akik megfelelő szakmai ismeret birtokában elkezdték a Hortobágy még megmaradt sebeinek eltüntetését. A „régi", 1700–1800-as évekbeli állapotok részbeni visszaállítása fontos feladat a fenntartható Hortobágy megőrzése szempontjából. Ennek a célnak az elérése érdekében készítettük el mi is a következőkben bemutatott LIFE-projektünket a vókonyai pusztákra.

Ecsedi Zoltán
2006. március 25.

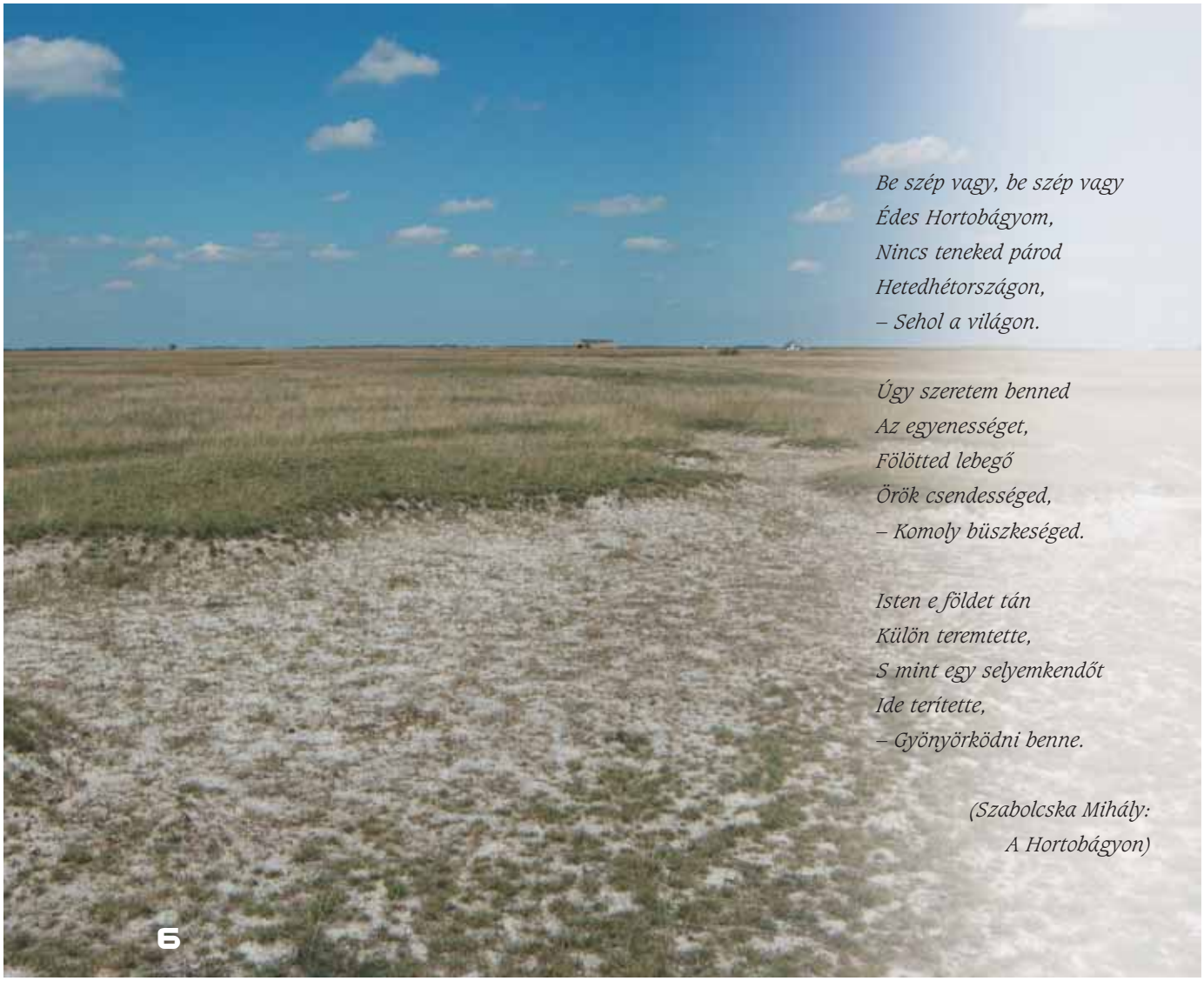

Be szép vagy, be szép vagy
Édes Hortobágyom,
Nincs teneked párod
Hetedhétországon,
– Sehol a világon.

Úgy szeretem benned
Az egyenességet,
Fölötted lebegő
Örök csendességed,
– Komoly büszkeséged.

Isten e földet tán
Külön teremtette,
S mint egy selyemkendőt
Ide terítette,
– Gyönyörködni benne.

(Szabolcska Mihály:
A Hortobágyon)

A LIFE-projekt kialakítását meghatározó tevékenységek

A Hortobágy Természetvédelmi Egyesület a következő tevékenységeiből gyűjtötte össze azokat a tapasztalatokat, amely alapján a LIFE-projektet összeállította.

Fészeképítő gulipánok a HTE által kialakított egyik vizes élőhelyen (Fotó: Ifj. Oláh János).

1.) Vizes élőhelyek kialakítása és védelme a Hortobágyon 1994–2002 között

Egyesületünk több mint tíz éves működése során a vizes élőhelyek védelmében végigjárta saját evolúcióját. Kezdetben mezőgazdasági területeken földmunkával alakítottunk ki mesterséges szikes tavi jellegű, sekély vizű élőhelyeket, főleg a gulipán élőhelyigényének megfelelően. Majd mocsárrétek részleges megkotrásával, kimélyítésével hoztunk létre

Ennek a kecses gólyatöcsnek a megmentése is mindig a HTE céljai között szerepel (Fotó: Ifj. Oláh János).

A fenséges túzok állománycsökkenésének egyik oka a megfelelő szintű legeltetés elmaradása (Fotó: Ifj. Oláh János).

szikes tavakat. Később természeteses mélyedéseket árasztottunk el időszakosan, jelentősebb földmunka nélkül. Végül ősi vízfolyásokban kialakult vizes élőhelyeket és egyben azok vízgyűjtőjét is rehabilitáltuk, a természetes csapadékvíz megtartása érdekében, a lehető legkevesebb földmunkával. Kezdetben úgy gondoltuk, hogy a rendszeres gépi beavatkozással, kaszálással és a vízszintingadozással meg tudjuk fékezni a növényzet elburjánzását. Hamarosan kiderült, hogy ennek egyetlen költségtakarékos és fenntartható módja van, ha különböző fajtájú, lehetőleg őshonos háziállatokat használunk a területek kezelésére.

2.) A Hortobágy jellegzetes madárfajainak állományalakulása

Egyesületünk 2004-ben megjelentette *A Hortobágy madárvilága* című kézikönyvet. A könyvben összegyűjtött ismeretanyag bemutatja, hogy a nemzeti park megalakulása óta a jellegzetes madárfajok állománya jelentősen csökkent, némelyik pedig szinte teljesen eltűnt a Hortobágyról. Eltűnésüket a legelő háziállatok számának drasztikus csökkenése okozta, aminek következtében a legelőn magasabb és dúsabb a fű, mint évtizedekkel ezelőtt, és az állatok trágyájában élő rovarok száma is sokkal kevesebb lett.

A Hortobágyra annyira jellemző kék vércse állománya szintén drasztikusan visszaesett az elmúlt évtizedekben, amely folyamat kialakulásában a legeltetés csökkenése is szerepet játszott (Fotó: Ifj. Oláh János).

1. táblázat. A Hortobágy jellegzetes fészkelő madárfajainak ideális állománya

s.sz.	Magyar név	Tudományos név	Hortobágyi állomány (pár) (Ecsedi Z. szerk. *A Hortobágy madárvilága* című könyv alapján)	Ideális hortobágyi állomány (pár)	Szükséges védelmi intézkedések: = jelenlegi állomány megőrzése, + állomány növelése
1.	Vörösnyakú vöcsök	*Podiceps grisegena*	7-70	70-100	+
2.	Feketenyakú vöcsök	*Podiceps nigricollis*	3-237	250-300	+
3.	Kis kárókatona	*Phalacrocorax pygmeus*	87-200	200	=
4.	Bölömbika	*Botaurus stellaris*	180-300 (éneklő hím)	300-350 (éneklő hím)	=
5.	Törpegém	*Ixobrychus minutus*	270-290	300	=
6.	Nagy kócsag	*Egretta alba*	814-1281	1100-1300	=
7.	Vörös gém	*Ardea purpurea*	220-260	350-400	+
8.	Batla	*Plegadis falcinellus*	1-28	30-60	+
9.	Kanalasgém	*Platalea leucorodia*	340-445	400-500	+
10.	Nyári lúd	*Anser anser*	320-500	500	=
11.	Böjti réce	*Anas querquedula*	440-460	600-800	+
12.	Cigányréce	*Aythya nyroca*	140-240	350-450	+
13.	Pusztai ölyv	*Buteo rufinus*	1-2	5-6	+
14.	Kék vércse	*Falco vespertinus*	180-300	500-600	+
15.	Kerecsensólyom	*Falco cherrug*	8-12	20-22	+
16.	Fürj	*Coturnix coturnix*	1100-1120	1000-1200	=
17.	Pettyes vízicsibe	*Porzana porzana*	20-330	330-400	+
18.	Kis vízicsibe	*Porzana parva*	120-200	250-350	+
19.	Törpevízicsibe	*Porzana pusilla*	0-20	40-50	+
20.	Túzok	*Otis tarda*	91-170 (példány)	200-300	+
21.	Ugartyúk	*Burhinus oedicnemus*	12-26	30-40	+
22.	Székicsér	*Glareola pratincola*	0-14	60-120	+
23.	Széki lile	*Charadrius alexandrinus*	0-1	10-20	+
24.	Bíbic	*Vanellus vanellus*	900-1700	2500-3000	+
25.	Sárszalonka	*Gallinago gallinago*	80-310	350-450	+
26.	Nagy goda	*Limosa limosa*	100-405	800-1000	+
27.	Piroslábú cankó	*Tringa totanus*	250-350	400-600	+
28.	Fattyúszerkő	*Chlidonias hybridus*	250-600-(865)	600-1000	+
29.	Kormos szerkő	*Chlidonias niger*	0-400-(534)	400-600	+
30.	Fehérszárnyú szerkő	*Chlidonias leucopterus*	0-120-(1287-2080)	1500-2500	+
31.	Szalakóta	*Coracias garrulus*	28-40	100-150	+
32.	Búbosbanka	*Upupa epops*	290-300	400-600	+
33.	Szikipacsirta	*Calandrella brachydactyla*	0-1	150-350	+
34.	Mezei pacsirta	*Alauda arvensis*	10 500-11 000	10 000-11 000	=
35.	Parlagi pityer	*Anthus campestris*	420-430	500-600	+
36.	Sárga billegető	*Motacilla flava*	3770-3780	3500-4000	=
37.	Kékbegy	*Luscinia svecica*	480-490	450-500	=
38.	Nádi tücsökmadár	*Locustella luscinioides*	2140-2150	2100-2500	=
39.	Fülemülesitke	*Acrocephalus melanopogon*	200-210	200-300	=

40.	Csíkosfejű nádiposzáta	*Acrocephalus paludicola*	331-706 (éneklő hím)	600-700 (éneklő hím)	=
41.	Cserregő nádiposzáta	*Acrocephalus scirpaceus*	4270-4290	4100-4500	=
42.	Nádirigó	*Acrocephalus arundinaceus*	3240-3260	3200-3500	=
43.	Barkóscinege	*Panurus biarmicus*	740-750	700-800	=
44.	Kis őrgébics	*Lanius minor*	430-440	400-500	=
45.	Pásztormadár	*Sturnus roseus*	0-(600-1700)	0-2000	+
46.	Nádi sármány	*Emberiza schoeniclus*	3370-3380	3300-3500	=

3.) A hortobágyi pásztorélet történelmi áttekintése

Az eddigi természetvédelmi beavatkozásokat mindig úgy választottuk meg, hogy a legnagyobb mértékben törekedjen a régi Hortobágy természeti és kulturális valamint tájképi értékeinek visszaállítására. 1930-ban készült egy játékfilm (Höllering: *A komor ló*), amely a valaha készült filmek közül a leghitelesebben mutatja be a Hortobágy életét, bár itt már láthatóak a Hortobágyon elkezdődő pusztulás és szándékos pusztítás jelei. Mi még ehhez, a filmben látható, számunkra elfogadható eredeti állapothoz próbáltuk a projektterületen visszaállítani az állatsűrűséget, a legeltetés intenzitását, a pásztorépületeket és gémeskutakat, valamint a csatornázatlan, természetes vízfolyásokkal szabdalt rövid füvűre legeltetett pusztát.

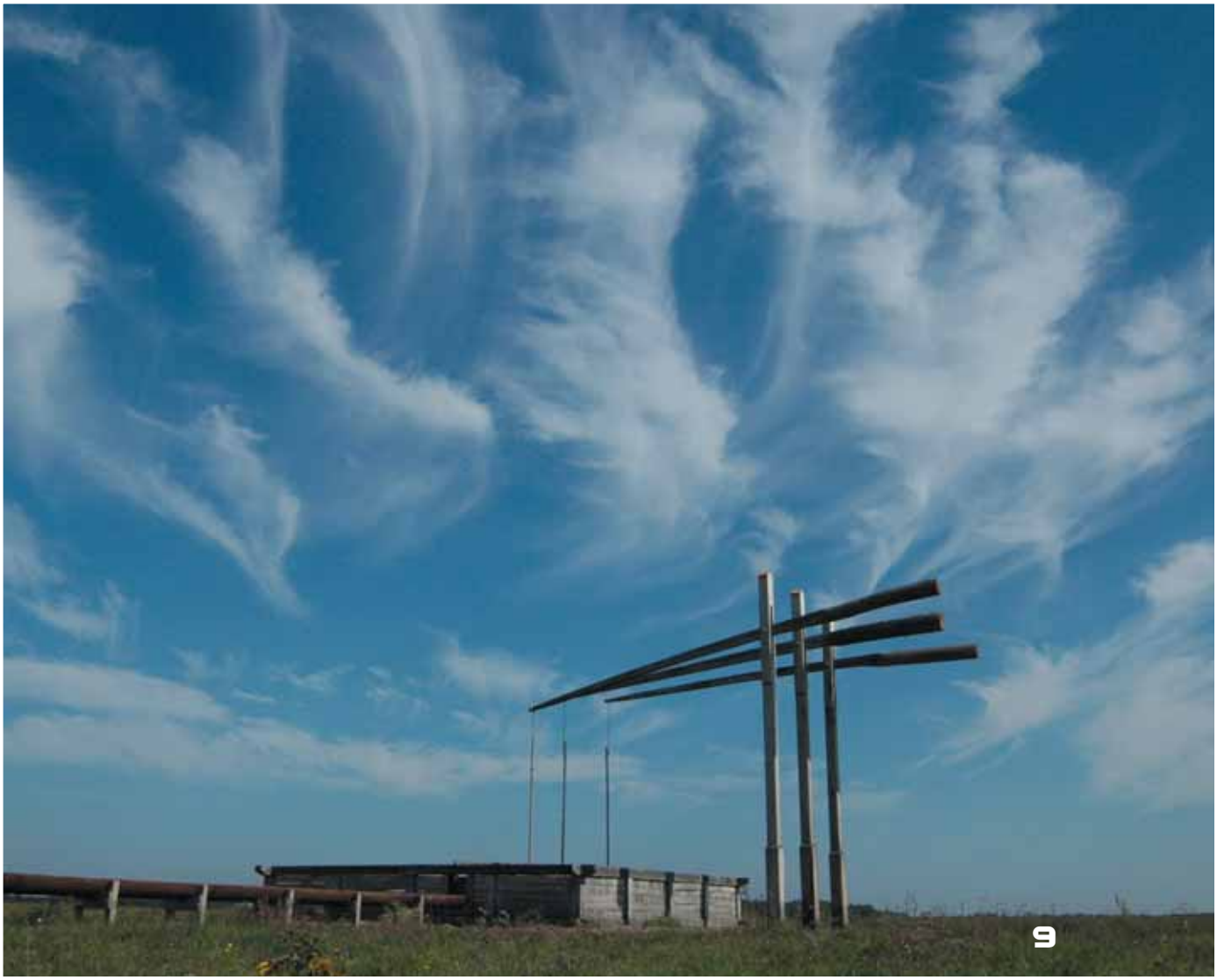

A hajdani gémeskutak felújítása fontos feladat a tájképi értékek védelme érdekében (Fotó: Ifj. Oláh János).

A Hortobágy Természetvédelmi Egyesület működése

1.) A Hortobágy Természetvédelmi Egyesület célkitűzése

A Hortobágy Természetvédelmi Egyesület 1993 júniusában alakult Balmazújvárosban azzal a céllal, hogy a Hortobágyi Nemzeti Parkkal együttműködve és az állami természetvédelem munkáját kiegészítve természet- és madárvédelmi tevékenységet folytasson a védett és nem védett területeken, továbbá elősegítse a madárvédelmi munkákat és növelje a madártani felmérések intenzitását a tágabb értelemben vett Hortobágy területén. Az akkori aszályos éveket figyelembe véve a partimadarak (*Charadriiformes*) megmentéséért és állományuk gyarapításáért vizes élőhelyek létesítését tűztük ki elsődleges célul. Eredeti célunk – amely azóta csak kissé módosult – a hortobágyi élőhelyek és madárvilág teljes értékű védelme az itt tevékenykedő gazdálkodók, természetvédő szervezetek és az ifjúság együttműködésével; továbbá a degradálódott, de még értékes élőhelyek rekonstrukciója, rehabilitációja és új vizes élőhelyek kialakítása. A HTE koncepciójában meghatározott célkitűzések megvalósítását általában 3-5 alkalmazott és 30-60 szakmában járatos önkéntes végzi.

2. táblázat. A Hortobágy Természetvédelmi Egyesület legfőbb tevékenységei

(1) Szikes tavi és szikes mocsárréti élőhely-rekonstrukciók kialakítása és kezelése degradálódott területeken.
(2) Vizes élőhelyek létrehozása és kezelése mezőgazdasági művelésre alkalmatlan és különösebb természeti értéket nem hordozó területeken (kubikok, felhagyott libanevelők).
(3) Mezőgazdasági vállalkozások finanszírozása a túzok (*Otis tarda*) védelme szempontjából fontos növénykultúrák telepítése érdekében.
(4) Fészkelő és Vonuló Madarak Monitoring Programjának működtetése és az adatok publikálása.
(5) Gyakorlati (téli etetés, műfészkek kihelyezése, fészekőrzés) és elméleti (állandó kiállítás, oktatás, kiadványok) ragadozómadár-védelem a működési területen.
(6) Globálisan veszélyeztetett fajok – vékonycsőrű póling (*Numenius tenuirostris*), vörösnyakú lúd (*Branta ruficollis*) és kis lilik (*Anser erythropus*) – védelmi koncepciójának kidolgozása és azok gyakorlati alkalmazása a működési területen.
(7) Diákok ökológiai szemléletű oktatása és nevelése.
(8) Védelmi munkákat elősegítő kutatások.
(9) Az egyesület kezelésében levő területek hosszú távú fenntartása saját állatállomány segítségével.

A védelemnek és a környezeti nevelésnek köszönhetően a fehér gólya gyakori látvány a hortobágyi pusztákon (Fotó: Ifj. Oláh János).

2.) Ökotérségek a Hortobágyon

2002-ben született meg ökotérség-elméletünk. A tágabb értelemben vett Hortobágyot 43 ökotérségre osztottuk fel, ahol minden ökotérségnek különböző kezelési célt határoztunk meg. Legfontosabb új irányelvként jelöltük ki azt, hogy a természetvédelmi célok elérése érdekében az eddigieknél sokkal nagyobb együttműködést kell kialakítani a minisztériumok, a HNP Igazgatósága, civil szervezetek és különböző helyi vállalkozók (kht, szövetkezetek, családi gazdálkodók) és a helyben élő emberek között. Ezzel az összefogással kifejlődhet és

A képen teljes egészében a Kelet-hortobágyi szikes tavak és vízgyűjtőjük ökotérség (Nagy-szik–Magdolna-puszta) látható, amelynek rendbehozatala szintén szerepel egyesületünk tervei között (Fotó: Delef István).

megerősödhet a Hortobágyi Nemzeti Park gondnoksági funkciója, amely azt jelenti, hogy a nemzeti park úgy gondoskodik az itt élő emberekről, hogy munkalehetőségeket teremt számukra a hagyományos területhasználatban. Ez az egyik alapfeltétele a természetet megőrző, de egyben megélhetést is biztosító gazdasági tevékenységeknek a Hortobágyon.

3.) Kis-Vókonya–Nagy-Vókonya–Gát hátja ökotérség

A kijelölt 43 ökotérségből ez a 11. térség. Közvetlenül a nemzeti park határán húzódik, és a keleti széle már nem tartozik a védett területek közé. Egyike a csatornázással és lúdtartással legjobban tönkretett ökotérségeknek, kiterjedése közel 1700 hektár. Célunk az, hogy a puszta és a vizes élőhelyek rendbetétele után nagy sűrűségben őshonos háziállatok legeljenek rajta. Ettől az intézkedéssorozattól az erősen legeltetett környezetű időszakos vízállásokhoz kötődő élőlények állománygyarapodását, a Hortobágyról eltűnt fészkelő madárfajok élőhelyének kialakulását és a puszta tájképi értékeinek növekedését várjuk.

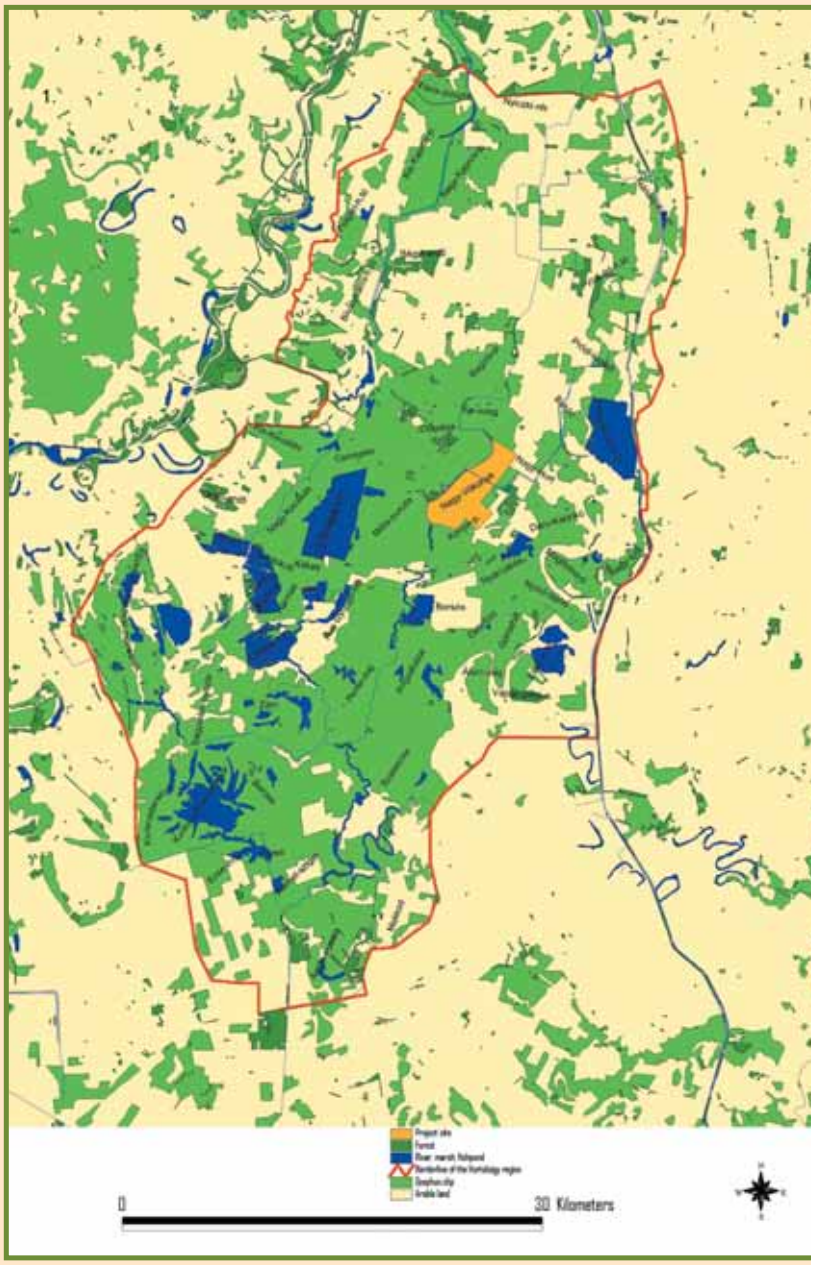

1. térkép. Kis-Vókonya–Nagy-Vókonya–Gát hátja ökotérség elhelyezkedése a Hortobágyon.

Egy hangulatkép a Kis-Vókonya–Nagy-Vókonya–Gát hátja ökotérségből (Fotó: Ifj. Oláh János).

A projekt tervezési szakasza

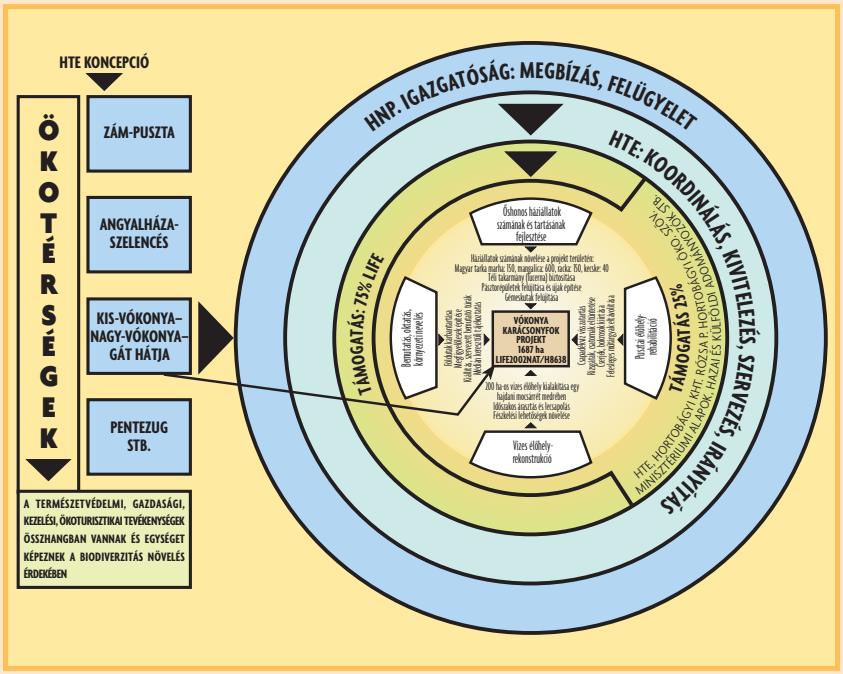

1. ábra.
A projekt szervezeti és működési felépítése

1.) A projekt felépítése

Az eddig bemutatott tevékenységek, tapasztalatok, előzetes tanulmányok alapján elkészítettük a projekt felépítését a Kis-Vókonya–Nagy-Vókonya–Gát hátja ökotérségre, amit a fenti ábra mutat be.

2.) A projekt legfőbb támogatója

Az Európai Bizottság természetvédelmi támogatású alapja, a LIFE-program olyan projekteket részesít támogatásban, ahol a pályázatok benyújtói tevékenységük során a projektterületeken a természetvédelmi állapotokat (pl. veszélyeztetett madárfajok vagy növénytársulások állománya) egy lényegesen magasabb természetvédelmi szintre emelik. Lényeges, hogy a projektterületek az Európai Unió természetvédelmi területeihez, a Natura 2000-es hálózathoz tartozzanak. Mi ezeknek a feltételeknek megfeleltünk, sőt az általunk tervezett természetvédelmi beruházás kiegészült egy vidékfejlesztési modellel is, amely a pannon szikes sztyeppek és mocsarak megmentését szolgálja hosszú távon.

3.) A projekt célkitűzései

A projekt konkrét céljai:

1.) az ökotérséget ért kedvezőtlen ökológiai változások megállítása és visszafordítása,
2.) a kipusztulás szélére sodródott madárfajok pusztai és vizes élőhelyeinek visszaállítása

További céljaink:

1.) a biológiai sokféleség növelése
2.) magasabb természetvédelmi szint elérése
3.) a természeti értékek védelme
4.) az ökotérség természetes vízjárásainak visszaállítása
5.) hagyományos épített pásztorörökség megóvása
6.) külterjes állattartás erősítése és a legelő állatok számának drasztikus növelése
7.) működő modell készítése a magyar füves élőhelyek hosszú távú fenntartásához
8.) a terület gazdasági és természeti egységének megteremtése
9.) a terület bemutathatóságának kiépítése
10.) a projektterület környezeti nevelésben és ökoturizmusban való felhasználása
11.) a térségre jellemző biotermékek készítése

A projektünk elsődleges célja a vízimadarak állományának növelése (Fotó: Ifj. Oláh János).

A projekt pénzügyi helyzete

A tevékenységek kivitelezéséhez a már meglévő engedélyes tervek és árajánlatok alapján meghatároztuk a költségeket. Ennek eredményeképpen a projekt megvalósításához 829 534 euróra volt szükségünk. 75%-os, azaz 622 151 eurós támogatást kértünk az Európai Bizottságtól, a Hortobágy Természetvédelmi Egyesület pedig 19%-os, azaz 161 354 eurós önerőt biztosított. A partnerek 6%-os, azaz 46 029 eurós önrésszel járultak hozzá a program megvalósításához.

Veszélyeztető tényezők a projektterületen

Projektünk konkrét célkitűzései között első helyen szerepelt a projektterületet ért veszélyeztető tényezők hatásainak felszámolása. Minden tevékenységet ennek érdekében végeztünk el, amelyeket most részletesen bemutatunk.

1.) A projektterület időszakos kiszárítása

A rizstelepek kiépítésekor, az 1950–60-as években a területet elárasztó és lecsapoló csatornák hálózatával látták el, mintegy 100 kilométer hosszúságban. A telepek megszűnésekor csatornák, gátak és zsilipek (közel 300 darab) maradtak a területen, és ezek alapvetően megváltoztatták a puszta természetes vízjárását. A csatornák a legutóbbi időkben kizárólag a lecsapolást szolgálták, amely a terület kiszáradásához, a szikes rétek és mocsarak jellegzetes növényzetének eltűnéséhez vezetett. A szikes puszta növény- és madártársulásainak többsége igényli a nagy kiterjedésű időszakos sekély vizek (laposok) jelenlétét, amelyeket viszont ez a régi csatornarendszer jórészt teljesen lecsapolt. A kiszárítással csökkent a talajvízszint is, amely a vízben oldható sók mélyebbre süllyedését okozta, így a felszíni sókiválás megszűnt, ez pedig a sótűrő növénytársulások eltűnéséhez vezetett. A folyamat negatív hatással volt az itt élő rovarokra és madarakra is.

2.) Természetkárosító mezőgazdasági tevékenységek

A hagyományos külterjes állattartás lényegesen megváltozott, főleg a II. Világháború után. Az őshonos fajtákat kiszorították az európai hagyományos fajták, amelyeknek más a szikes pusztákra gyakorolt hatása. Ezzel egyidőben lényegesen csökkent a háziállatok száma, és egyes fajták (rackajuh, bivaly, mangalica, kecske) tartása teljesen megszűnt a projektterületen, ezért a régi pásztorépületek többsége elpusztult vagy leromlott. A külterjes állattartás megszűnésével, valamint a folyamatos gyógyszerezés hatására a marhák trágyájában nem tudott kifejlődni az a változatos és gazdag rovarfauna, amely elsődleges táplálékul szolgál az eltűnőben levő madaraknak. Az 1980-as években pedig a keleti piacok kereslete miatt a patásokat felváltotta a nagyüzemű lúdtartás, amely során 25-30 ezer házi ludat neveltek összezsúfolva, az ezzel járó folyamat

A rövid távra berendezkedő nagyüzemi házilúd-tartás komoly természetvédelmi és környezetvédelmi károkat okozott a hortobágyi pusztákon (Fotó: Ecsedi Zoltán).

A felhagyott rizstelepek csatornái a pusztákon összegyűlt csapadékvizet lecsapolják (Fotó: Ecsedi Zoltán).

pedig tovább rontotta az őshonos növénytársulások szerkezetét. A libákkal nem legeltetett területeket kaszálással hasznosították, amely lényegesen csökkentette a biológiai sokféleséget, és a kaszálásra alkalmatlan gátakon megindította a szikes puszta cserjésedését is. A II. Világháború után, a legeltetés csökkenésével egyidőben, az akkori kommunista politika hatására rizstermesztéssel akarták hasznosítani a projektterület nagy részét. A termesztés kudarcot vallott, viszont az őshonos növénytakarót részben feltörték.

Megvalósult tevékenységek

A következő három tevékenység a projektterület időszakos kiszárítását előidéző veszélyforrás megszüntetésére irányult. Azt vártuk a tevékenységek eredményeképpen, hogy a projektterület pusztáinak vízjárása helyreáll, újraélednek a sekély vizű laposok és tavacskák, valamint a végtelenbe tűnő rövid füvű gyepeken a látóhatárt nem törik meg többé bokrosok, facsoportok és cserjés foltok. Azaz, hogy a vókonyai puszták a régi formájukban tündököljenek.

1.) Használaton kívüli csatornahálózat felszámolása

Közel 300 darab zsilipet ástunk ki a pusztából, amelyek települések útalapjaiban kerültek újrahasznosításra. Több, mint 100 kilométer csatornát és gátrendszert tüntettünk el. Ennek hatására az összegyűlt csapadékvíz közel 200 hektáron hozott létre vizes laposokat, kis tavakat a pusztán. Ez a rehabilitáció az emberi műtéthez hasonlított: egyszeri, gyors, de gyógyuló sebet vágtunk a tájba a hosszú élet megőrzése érdekében. A seb hamar begyógyult: a következő évben a betemetett csatornák helyén az eredeti növényzet szinte teljesen visszatelepedett, amely köszönhető volt az itt legelő őshonos háziállatoknak is. A pusztán csak azok a jellegzetes növények maradhatnak fenn, amelyek bírják az állatok legelését, trágyázását és taposását.

Évek	Eltüntetett csatornák és gátak hossza, km-ben
2003	83
2004	4
2005	19

3. táblázat.
A projekt időszaka alatt felszámolt csatornák és gátak hossza (km) éves bontásban

Az 1960-as években mérnöki pontossággal kialakított rizstelep a csatornák betemetése után a projektterületen. A puszta természetes vízjárása részben már a következő tavaszra visszaállt, amit bizonyít (hátul a kép közepén) a jelentős kiterjedésű időszakos vízállás létrejötte (Fotó: Ifj. Oláh János).

2003 nyarán száraz időben betemetett, és az összes munkafolyamat (dózerolás, tárcsázás, nehézsimítózás, boronálás, simítózás) felhasználásával elmunkált csatornaszakasz Nagy-Vókonyán (Fotó: Ecsedi Zoltán).

A munkák befejezése 2003 októberében, egy kisebb eső után azonnal elkezdett az eredeti növényzet visszatelepedni a munkasáv szélein (Fotó: Ecsedi Zoltán).

Ugyanaz a betemetett csatornaszakasz 2004 novemberében. Ekkor már majdnem teljesen visszatelepedett az eredeti növényzet. A visszatelepedési folyamatot a területen tartott magyarszürkemarha-gulya legelésével és taposásával nagyban elősegítette (Fotó: Ecsedi Zoltán).

Az időszakos vízállásokat kedveli az Európai Unió tagországaiban általános védelmet élvező, a hazánkon rendszeresen átvonuló réti cankó is (Fotó: Ifj. Oláh János).

2.) A puszta elcserjésedésének megszüntetése

A puszta főleg rövid füvű gyepekből áll, amelyhez ragaszkodnak az itt élő állatok, különösen a földön fészkelő madarak, mint a bíbic, a túzok és a székicsér. A tájképet szerető emberek emlékezetében is ez a kép villan fel, amikor a Hortobágyra gondolnak. Ezeknek az elvárásoknak az érdekében a projektterület legelőiről eltüntettük a bokrokat, cserjéket (közel 3000 fás szárú növényt), amelyek többsége hazánkba mesterségesen betelepített, értéktelen faj, mint a szíriai ezüstfa és az amerikai vörös kőris.

A csatornahálózat felszámolása után számos apró időszakos vízállás alakult ki a projektterületen. Ezekhez az élőhelytípusokhoz kötődnek a legértékesebb állattársulások a pannon szikeseken (Fotó: Ecsedi Zoltán).

A szikes talajból kiemelkedő csatornák gátjain többnyire idegen fajokból álló fa- és bokorcsoportok terjedtek el az 1960-as évektől a legeltetés felhagyása után (Fotó: Ecsedi Zoltán).

Ugyanaz a területrész a vizes élőhely kialakítása után 2004 novemberében (Fotó: Ecsedi Zoltán).

Ugyanaz a területrész 2006 tavaszán. A magas szintű legeltetés és az időszakos vízállások együttesen nem engedik visszaalakulni a cserjéseket és bokrosokat. Ilyen volt az egész Hortobágy a káros beavatkozások időszaka (csatornázás, legeltetés csökkenése, erdősítés), az 1930-as évek előtt (Fotó: Ecsedi Zoltán).

3.) Mesterségesen áraszthatóvizes élőhely kialakítása

Néhány még működő öntözőcsatorna miatt – amelynek felszámolását nem engedélyezték – egyes régi folyómedrekben kialakult laposnak nem maradt elegendő vízgyűjtőterülete, így a csapadékos években is többnyire szárazon tengődik. A Nagy-Vókonyán egy ilyen területrész mesterséges gravitációs árasztását oldottuk meg 200 hektáron. Itt modellezték a rónát, azt az eltűnőben lévő, őshonos háziállatokkal legeltetett kárpát-medencei sekély vizű élőhelyet, ahová a kialakítás után a Hortobágy megfogyatkozott jellegzetes növényvilága és madárvilága újra visszatelepedett.

A vizes élőhely kialakítás előtti látképe 2003 tavaszán. Jól látszanak az eltüntetésre váró csatornák és a gátakon felnövő fák és bokrok (Fotó: Szilágyi Attila).

A vizes élőhely kialakítás utáni látképe 2004 áprilisában. Még jól kivehetők az eltüntetett csatornák nyomai, de a táj már így is egy természetesebb képet mutat (Fotó: Ifj. Oláh János).

A vizes élőhely táplálkozóhelyet biztosít a Hortobágy más területén fészkelő madarak, például a batlák számára, (Fotó: Ifj. Oláh János)...

... fészkelőhelyet teremtett a nedves sztyeppekhez kötődő fehérszárnyú szerkők számára is (Fotó: Ifj. Oláh János)...

... és átvonuló helyet biztosít a tőlünk keletebbre található sztyeppeken költő, igencsak megritkult tavi cankó számára is (Fotó: Ifj. Oláh János).

A teljesen felújított Andrástelki hodály és a mellette álló pásztorszállás. A régi pásztorépületeken gyakran megjelent a magyar nemzeti színezet: a piros, a fehér és a zöld (Fotó: Ecsedi Zoltán).

4.) Az ősi háziállattartás feltételeinek biztosítása

A következő két megvalósított tevékenység a természetkárosító mezőgazdasági beavatkozások megszüntetésére illetve a folyamatok visszafordítására irányult. A Hortobágy történelmét tanulmányozva szinte mindig kiderül, hogy a Hortobágy gyepei csak az őshonos háziállatok legeltetésével tarthatók fenn és hasznosíthatók. Bármilyen más hasznosítási és fenntartási kísérlet kudarcra volt és van ítélve. A régi legeltetési rend visszaállítása a természetvédelem, de a Hortobágy környékén élő emberek érdekeit is szolgálja. A tudatosan szétrombolt szerkezet újraindításához ma már azonban széleskörű összefogásra van szükség.

A legeltetéses állattartás feltételeinek és a tájképi értékek megóvása érdekében a projektterületen felújítottuk a hodályokat és gémeskutakat, valamint a megnőtt állatlétszám miatt hagyományos módon természetes anyagokból új nyári szállásokat és szárnyékokat építettünk. Az állatok téli takarmányát a legelő területen kívül állítottuk elő, ezzel is növeltük a gyepek legeltetési szintjét, amely az itt élő jellegzetes élőlények számára fontos megóvási feladat.

A romos libáshodályokat felváltottuk hagyományos stílusban, természetes anyagokból készült nyári szállásokra, amit a szamarak azonnal hálásan birtokba vettek (Fotó: Ifj. Oláh János).

2003-ban a Hortobágyi Természetvédelmi és Génmegőrző Közhasznú Társaság, mint a projekt egyik partnere elkezdte a projektterületen található egyik legnagyobb hodály felújítását (Fotó: Ifj. Oláh János).

Napjainkban ez az egyetlen Y-alakú szárnyék a Hortobágyon. Pedig az 1930-as évek előtt még elterjedten használták a fátlan Hortobágyon a jószágok erős széltől és naptól való védelme érdekében (Fotó: Ifj. Oláh János).

A magyar szürke marhák egyenletesen szétszóródva legelnek kialakítva ezzel a szikes puszták jellegzetes mintázatát, sok kopár, fehér folttal. Így a lehető legjobb módon kezelik a pusztát, (Fotó: Ecsedi Zoltán).

A jószágállomány növekedésével egyenes arányban nőtt a búbos pacsirták száma is a projektterületen, mivel a faj a lakott tanyákhoz és hodályokhoz kötődik (Fotó: Ifj. Oláh János).

A magyar tarka marha megmentése ugyanolyan fontos, mint a magyar szürke marhájé, hiszen hasonlóan jól használható a puszta kezelésére. 150 példányt vásároltunk a projekt támogatásával (Fotó: Ecsedi Zoltán).

5.) Az őshonos háziállatok számának nagymértékű növelése

A projekt időtartamának végére az őshonos háziállatok (magyar tarka és szürke marha, mangalica, racka és kecske) számát 1040 példánnyal növeltük a LIFE-program támogatásával. Partnereink és egyesületünk az állatokat elsődlegesen a projekt céljainak elérése érdekében tartják. Ez a puszták és vizes élőhelyek megfelelő kezelését jelenti. A 2. térképen bemutatjuk, hogy hol sikerült ezzel az állománnyal magas és közepes szintű legeltetést elérni, amelyek a legjobban biztosítják a Hortobágyon megfogyatkozott élőlények életfeltételeinek fenntartását. A villanypásztorral körbekerített vizes élőhelyet pedig vegyesen tartott háziállatokkal kezeljük, amely az egyetlen legeltetési forma az ilyen élőhelyek hosszú távú fenntartására.

A rackajuhok a rövid füvű és kopár száraz élőhelyek, szigetek kialakításában játszanak fontos szerepet, ezért a partimadár-élőhelyek kezelésében nélkülözhetetlenek (Fotó: Ifj. Oláh János).

A kecskék kiválóan használhatók a gazos foltok, valamint a képen is látható leszáradó zátonyokon előtörő magas növényzet visszaszorítására (Fotó: Ifj. Oláh János).

A vegyesen tartott háziállatok biztosítják az optimális legeltetési szintet és minőséget a sekély vizes élőhelyen fészkelő és táplálkozó madarak számára (Fotó: Ifj. Oláh János).

A mangalica még a téli időszakban is alkalmas a mocsaras területek kezelésére (Fotó: Ecsedi Zoltán).

2. térkép
Az alacsony, a közepes és a magas legeltetési intenzitású területek elhelyezkedése a projektterületen

A kilegelt növényzetű, sekély vizű laposokban találja meg táplálékát a Hortobágy másik jellegzetes madara, a kanalasgém is (Fotó: Ifj. Oláh János).

A magas szintű legeltetés hatására vizes élőhelyünkre ellátogatott a nagyon megritkult, szépséges székicsér, amely még az elmúlt évtizedekben is a Hortobágy legjellegzetesebb madarának számított (Fotó: Ifj. Oláh János).

Monitoring

Bármilyen projektnek csak akkor van értelme, ha az időközben bekövetkezett változásokat nyomon követjük és rögzítjük. Ezt a monitoring tevékenységet a programunk során az alkalmazott munkatársakon kívül egyetemi hallgatók és nemzeti parki szakemberek is segítették. Munkájukkal bizonyítást nyert, hogy a projekt pozitívan hatott a területben, és az ott élő élőlények állományában bekövetkezett változásokra. A LIFE-program elvárásainak megfelelően a projektterület egy jóval magasabb természetvédelmi szintre emelkedett az előzőekben ismertetett tevékenységek eredményeképpen.

Ez az apró termetű növényke, a magyar látonya (*Elatine hungarica*) az egész világon csak a Kárpát-medencében él, így megóvását elsődlegesen hazánkban kell biztosítani (Fotó: Lukács Balázs).

1.) Növényvilág

A növényvilágban bekövetkezett pozitív változás egyike, hogy a vizes élőhelyen a degradált, kiszáradt élőhelyek többsége átalakult értékes szikes réti és mocsári növényzetté. A területen megjelentek a ritka hínár és iszapnövény (*Nanocyperion*) társulások, amelyeknek van egy kárpát-medencei őshonos tagja, a magyar látonya is. A projektterületen a változás után 288 növényfajt sikerült kimutatni, amely hortobágyi viszonylatban kiváló eredménynek számít.

3. térkép
A vizes élőhely területe a kivitelezés előtt, 2003-ban. A barna szín árnyalatai a rontott, kiszáradt élőhelyeket, a kék szín árnyalatai pedig a nedves élőhelyeket mutatja be.

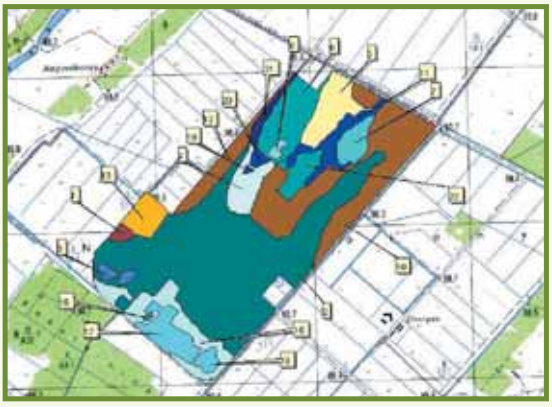

4. térkép
A vizes élőhely területe a kivitelezés után, 2004–2005-ben. Jól látszik a kék szín árnyalataival jelzett értékes szikes réti és mocsári élőhelyek kiterjedésének jelentős növekedése és változatossága

2.) Gerinctelenek

A szárazföldi ízeltlábúak segítségével vizsgáltuk a legeltetett és a legelés nélkül hagyott területek közötti különbséget. 2003–2005 között összesen 22463 szárazföldi ízeltlábút mértünk fel, amelyből a legeltetéssel kezelt területről 12942, a legeltetéssel nem

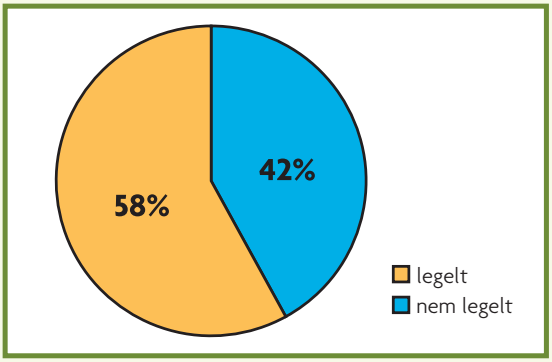

2. ábra
A legeltetéssel kezelt és a legeltetés nélkül hagyott területeken előkerült ízeltlábúak arányainak összehasonlítása.

kezelt területről pedig 9521 egyed került elő. A kutatásból kiderült, hogy a magas szintű legeltetés a rovarvilágra, és a velük táplálkozó madárvilágra is pozitív hatással van a pannon szikeseken.

A vizes élőhelyekben bekövetkezett változások megítélésére az állatok közül a szitakötők a legalkalmasabbak. 2003-ban a vizes élőhely kialakítását megelőzően itt 19 szitakötőfajt találtunk, de a rehabilitáció után, 2005. év végére a szitakötőfajok száma 32-re nőtt. Ez a Magyarországon előforduló összes

fajnak (65) közel fele. Ráadásul a szitakötőfajok közül hat Magyarországon védett, egy szerepel a Magyar Vörös Könyvben, kettő megtalálható az IUCN Vörös Listáján, négy a CORINE veszélyeztetett fajok és egy az Európai Közösség védettségi listáján. A szitakötők vizsgálata szintén bizonyítja, hogy beavatkozásainkkal a vizes élőhely területét egy jóval magasabb természetvédelmi szintre emeltük.

Az időszakos, néhány centiméter mélységű tocsogók kiváló állapotát jelzi, hogy négy ritka levéllábú rákot (2–6 centiméter) sikerült a projektterületen fel-

A bizarr, ősállat külsejű nyári pajzsosrák nagyon megritkult a hazai vizekben, de a projektterületen rendszeresen előfordult (Fotó: Lukács Balázs).

fedezni. Ebből az egyik új faj (*Imnadia yeyetta*) volt a Hortobágyon, és egyben a Tiszántúlon is, egy másik pedig második adatnak számított a Hortobágyon.

3.) Madárvilág

2002–2006 között összesen 225 madárfajt figyeltünk meg a projektterületen, amely Európában egy mindössze 1700 hektáros területen kiemelkedő mennyiség. Különösen fontos megjegyezni, hogy az észlelt madarak között 13 faj az IUCN 2004-ben kiadott veszélyeztetett fajok listáján is kiemelten szerepel. 2006-ig összesen 96 faj fészkelését regisztráltuk, amelyek közül 11 faj a magyarországi törvények alapján fokozottan védett. Az Európai Közösség által legfontosabbnak tartott Annex I-es listán szereplő madárfajok közül az elvégzett tevékenységek után 2004-ben már 56 pár, 2005-ben pedig 63 pár vízimadárfaj fészkelt Nagy-Vókonyán. Mindezeken kívül óvatos becslés alapján 2003-ban még mindössze 7603 vízimadár jelent meg a degradált régi rizstelep helyén lévő élőhelyeken, addig a rekonstrukciós munkákat követően 2004-ben 61 248 és 2005-ben 96 755 példány vízimadár talált pihenő-, táplálkozó- és vonulóhelyet magának a projektterületen.

A fenséges fehérszárnyú szerkő a beavatkozások után költött először a területen, 2004-ben hat pár, 2005-pedig 210 pár (Fotó: Ifj. Oláh János).

Az egyik legnagyobb madártani szenzációnak számított, hogy a vizes élőhelyünkön a veszélyeztetett daruból mintegy 21 000 példány éjszakázott az őszi vonulás alatt 2005-ben (Fotó: Ifj. Oláh János).

A projektterületen kikelt gulipánfióka. Egyesületünk – hagyományainkhoz híven – minden vizes élőhely kialakításakor élőhelyet teremt ennek a szépséges fajnak is (Fotó: Ifj. Oláh János).

A bölömbika az Európai Közösség kiemelten védendő fajai között szerepel. Állománya a projektterületen 600%-kal nőtt az élőhely-rekonstrukciós munkálatok után (Fotó: Ifj. Oláh János).

A projekt egyéb tapasztalatai

1.) Vizes élőhelyek kiterjedése

A projektterületen a csatorna eltüntetések és az árasztás hatására 37 hektárról 295 hektárra növekedett a sekély vizes élőhelyek kiterjedése, amely az egyik leginkább védelemre szoruló élőhelytípus a Kárpát-medencében. A jó tapasztalatok miatt a Hortobágyon tovább kell folytatni a rizs- és öntözőtelepek felszámolását a pusztákon, amely a csapadékvíz visszatartásán keresztül a vizes élőhelyek védelmét szolgálja.

Az Európai Közösség szintén kiemelten védendő faja, a kis kárókatona is felkereste a projektterület apró halakban gazdag vizeit (Fotó: Ifj. Oláh János).

A bakcsó (népi nevén vakvarjú) állománya a pusztákon található vizes élőhelyek kiterjedésétől függ (Fotó: Ifj. Oláh János).

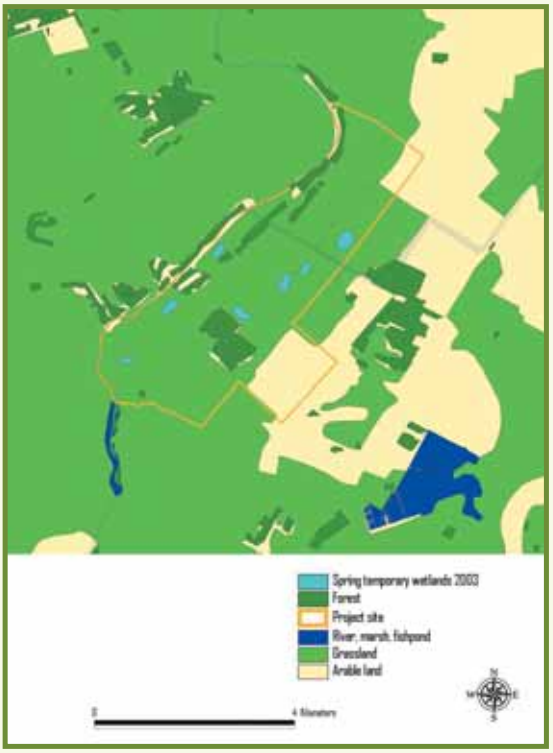

5. térkép
A vizes élőhelyek kiterjedése a beavatkozás előtt 2003 tavaszán

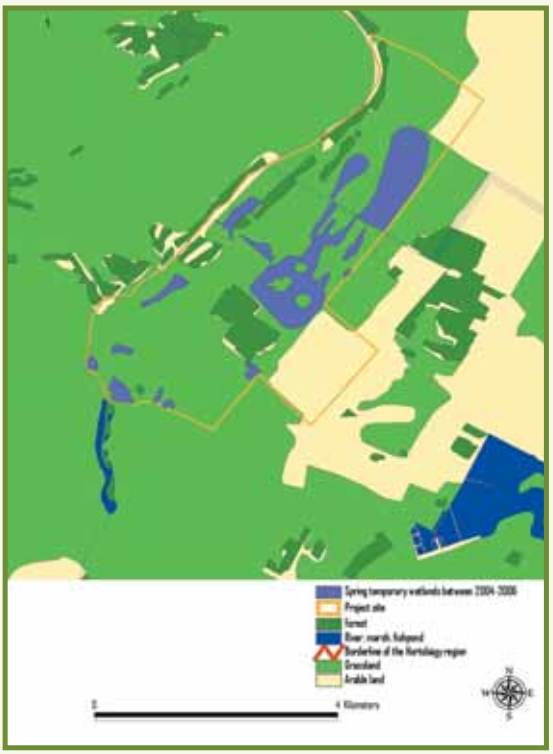

6. térkép
A vizes élőhelyek kiterjedése a beavatkozás után 2004, 2005 és 2006 tavaszán

2.) A legeltetés hatása

A pannon szikesek gazdag élővilága csak megfelelő szintű (közepes és magas) legeltetéssel őrizhető meg hosszú távon. A szikesen fészkelő madarak igénylik a legeltetés során kialakult jellegzetes fehér foltokkal tarkított pusztai mintázatot, a vizes élőhelyek szabdalt iszapos partvonalát, és a legelő állatok trágyájában fejlődő gazdag rovarvilágot. Fészkelési sűrűségük és a legeltetés szintje között egyenes arányosságot mutattunk ki.

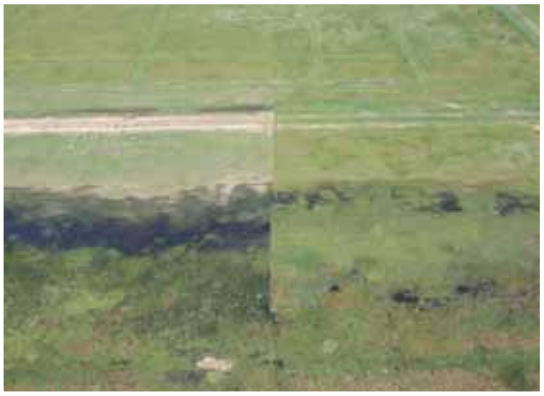

Nagyon élesen elválik a vizes élőhely mintázatban gazdagabb, legeltetett (baloldalon) és a legeltetésből kihagyott (jobboldalon), homogénebb része (Fotó: Ifj. Oláh János).

3.) Bio-állattartás

A hortobágyi pusztán élők a jövőben – az Európai Unió korábbi tagországaihoz képest alulmaradt támogatású állattenyésztés miatt – csak a biogazdálkodással tudnak versenyképesek maradni. Ennek érdekében a Hortobágyon ösztönözni kell (támogatásokkal, programokkal, kampányokkal, értékesítő hálózat kiépítésével, stb.), hogy a puszta egésze, a határoló zónákkal együtt (összesen 170.000 hektár) teljes egészében biogazdálkodásra álljon át. Ez a mostaniakhoz képest többszörös bevételt jelentene a gazdálkodóknak, és a természetvédelmi érdekeket is jobban lehetne érvényesíteni ebben az esetben.

Az egykor még oly gyakori bíbic védelmével ma már programszerűen kell foglalkozni (Fotó: Ifj. Oláh János).

Reményeink szerint a projekt tapasztalatait és ajánlásait sokan elfogadják majd, így a nagy kócsag, a természetvédelem címermadara még sokáig szárnyalhat a Kárpát-medence egén (Fotó: Ifj. Oláh János).

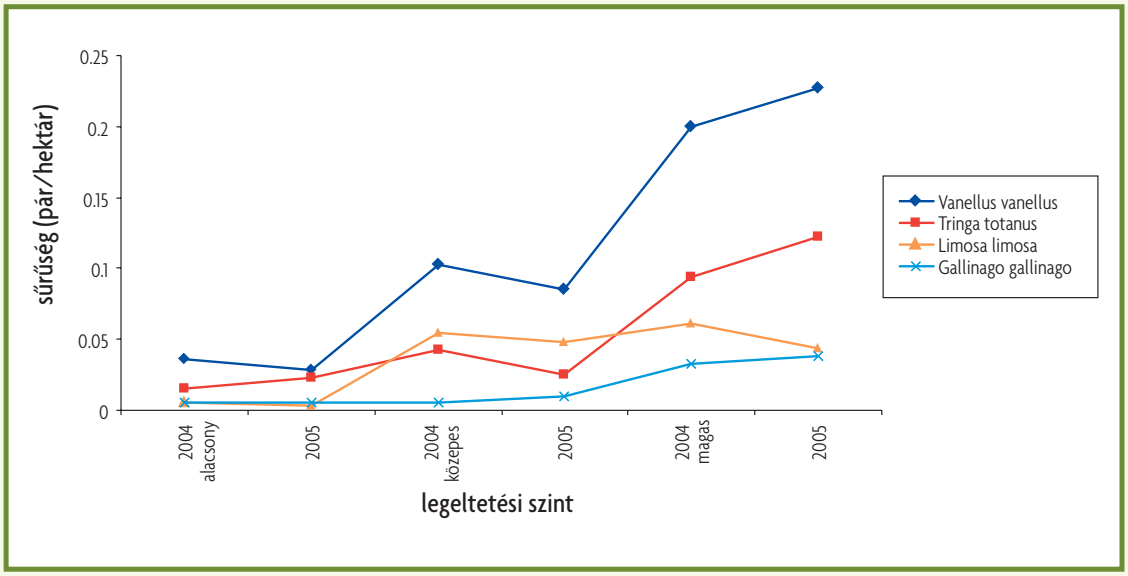

3. ábra
A négy leggyakoribb partimadárfaj (bíbic, piroslábú cankó, nagy goda, sárszalonka) fészkelési sűrűségének változása a legeltetés szintjétől függően a Hortobágyon 2004-ben és 2005-ben

A HTE által készített bemutatóanyagok

A projektről készült filmben számos, Nagy-Vókonyán készült madaras felvétel is szerepel, mint ez a táplálkozó búbosbanka (Fotó: Ifj. Oláh János).

1.) Honlap

Egyesületünk honlapján (*www.hortobagyte.hu*) folyamatosan bemutattuk a projekt legfontosabb eseményeit. A honlapon megtalálható lesz a jelen tájékoztató anyag és a részletes záró projektjelentés is. A program részleteiről érdeklődők a honlapon keresztül léphetnek kapcsolatba velünk.

2.) Film

A projekt legfontosabb eseményeiről és eredményeiről készítettünk egy filmet, amelyet teljes egészében vagy egyes részleteit – terveink szerint – a hazai és külföldi televíziók is bemutatnak majd.

3.) Záró projektjelentés

A projekt apró részleteit is bemutató zárójelentést angol nyelven nyomdai úton is kiadjuk. A 300 oldalas színes könyvről a honlapunkon keresztül lehet érdeklődni.

A projektterületen tartott bemutatók

A Nagyvókonya-tanyán tartott biotermék bemutatókon az evés mellett mindig szerep jutott a LIFE-program legfontosabb eredményeneki és célkitűzéseinek ismertetésére is (Fotó: Ifj. Oláh János).

1.) Rendezvények és találkozók

A projekt egyik legnagyobb érdeme, hogy több, mint 8000 ember látogatta meg a projektterületet, és hallgatta meg a projektről szóló előadásainkat. A bemutatók színvonalának növelése érdekében kiépítettük a területet körbefutó földúthálózatot, és az ide látogatók megfigyelőtornyokból tanulmányozhatják a vizes élőhely élővilágát.

2.) Ökoturizmus

A projektterületet a hazánkban működő madártani szakvezetéssel foglalkozó cégek által szervezett külföldi ökoturisták rendszeresen látogatták főleg 2004-ben és 2005-ben. A közel 600 madarász főleg Nagy-Britanniából, Svájcból és az Amerikai Egyesült Államokból érkezett hozzánk.

Rendezvények	2003	2004	2005	2006 június 1-ig	Összesen
Bio-főzőverseny	1500	2200	3000	-	6700
Tanyasi vendéglátás	30	50	150	50	280
FVM falugazdász találkozó	-	-	80	-	80
Szervezett madármegfigyelés	-	295	285	11	591
Szarvasi főiskola környezetgazdálkodás terepgyakorlati programlátogatása	90	150	80	90	410
Nyíregyházi főiskola ökológia terepgyakorlati programlátogatása	-	-	-	48	48
Bihar-Bihor Régió polgármestereinek találkozója	-	20	-	-	20
Magyar Terepmadarász Találkozó résztvevőinek látogatása	-	60	40	-	100
Összesen (fő)	1620	2775	3635	199	8229

4. táblázat.
A Nagy-Vókonyán megtartott bemutatókat látogatók száma

A külföldi madarászok rajonganak hazánk színes madárvilágáért. Egyik kedvencük a képen látható gyurgyalag (Fotó: Ifj. Oláh János).

Megjelenés a médiában

1.) Sajtó

A projektről gyakran beszámoltunk a helyi, a megyei, illetve az országos sajtóban is. A szakmai eredményeket pedig 2006–2007-ben fogjuk publikálni a hazai és esetleg a külföldi szaklapokban.

2.) Rádió és televízió

A projektről készült riportfilmeket sokszor bemutatták a regionális és országos televízióműsorokban. Az egyik regionális televízió heti rendszerességgel játssza egyik riportunkat, amely a Kárpát-medence egész területén fogható. A projektről az évtizedek óta játszott, rendkívül közkedvelt „Szabó család" c. rádióműsorban is elhangzottak gondolatok.

Napjainkban a madarakról szóló ismeretterjesztő filmek gyakran szerepelnek televíziós csatornák műsorán. A képen látható kis kócsag akár egy híres filmsztár is lehetne, rengeteg filmszerepe folytán. (Fotó: Ifj. Oláh János).

A Hortobágy a kitüntető „Világörökség része" címet az ember és természet évszázados, egymást segítő együttélése miatt kapta meg. Ennek az eszmének a stafétabotját nekünk is tovább kell vinnünk, például ezért a csodálatos látványért is, ahogyan három rétisas és egy parlagi sas ücsörög a Nagyvókonya tanya szomszédságában (Fotó: Ifj. Oláh János).

Mi lesz a LIFE-program után?

Háromévenként őszi árasztással biztosítunk éjszakázóhelyet a Hortobágyon időző darvak egy részének (Fotó: Ifj. Oláh János).

A LIFE támogatás után a program fenntartását a Hortobágy Természetvédelmi Egyesület és a projekt partnerei elkötelezetten tovább folytatják. Három lényeges ponton múlik a program eredményes fenntartása: egyik az épületek és építmények karbantartása, másik a programban beállított háziállatok számának megtartása (esetleg kis mértékű növelése) és a harmadik a vizes élőhely időszakos árasztása az időközben kialakított kezelési terv alapján. Az ehhez szükséges anyagi fedezetet a partnerek a projekt által támogatott beszerzésű állatállomány által termelt haszonból, a HTE pedig a bérelt földterületek után járó Agrár-környezetvédelmi Támogatásokból biztosítja.

Átadható tapasztalatok

Gyakorlati útmutatókat dolgoztunk ki a házilúdtartás okozta környezetvédelmi és természetvédelmi problémák felszámolására, valamint a rizstelepek és öntözőtelepek felszámolásához a pannon sztyeppek és mocsarak védelme érdekében, melyek mind hazai, mind nemzetközi viszonylatban felhasználhatóak.

Kutatásokkal alátámasztott statisztikai elemzésekkel bizonyítottuk, hogy a közepes és ökológiailag fenntartható magas szintű legeltetés pozitív hatást gyakorol a vonuló és fészkelő vízimadarak állományalakulására. A legeltetés megszűnése vagy intenzitásának csökkenése viszont erősen korlátozza az adott élőhelyen megfigyelt ízeltlábú és madárfajok előfordulási gyakoriságát.

A hortobágyi bio-állattartás fenntartásának fontossága nem hangsúlyozható eléggé, hiszen ez a gyakorlat alapvetően nagyobb hasznot termel, mint a nem bio állattenyésztési tevékenységek. A nagyobb profit biztosíthatja az állatlétszám megtartását, illetve lehetőség szerinti folyamatos növelését, ami pedig a pannon sztyeppek és mocsarak fenntartásának alapvető eszköze. Ez azonban kizárólag abban az esetben jöhet létre, ha a bio-állattartás kiegészül egy, az egész Hortobágyot átfogó feldolgozó és értékesítő hálózattal.

A projekt tapasztalatai alapján kidolgoztuk a Hortobágy jellegzetes madárfajainak védelmi stratégiáját. Ez iránymutatást ad arra nézve, hogy melyek azok a hortobágyi madárfajok, amelyek védelme érdekében feltétlenül intézkedéseket kell tennünk ahhoz, hogy szélesebb spektrumú madárvédelmi célkitűzéseket valósíthassunk meg.

A természetvédelmi elképzelések hatékony kivitelezése érdekében nem régiókban vagy kistérségekben, hanem ökotérségi szinten érdemes gondolkodni. Egy adott ökotérségre jellemző geológiai, geográfiai, hidrológiai jellemzők, az ott megtalálható életközösségek és állattartási hagyományok, valamint használati adottságok – többek között – határozzák meg a megvalósítandó kezelési célokat.

Jelen projektünk eredményinek hosszú távú megőrzéséhez további LIFE projektek megvalósítása nagyban hozzájárulhat, sőt, szükségesnek bizonyulhat.

A vidékfejlesztési célkitűzéseket össze kell hangolni a Hortobágy pusztáinak rendbehozására irányuló természetvédelmi törekvésekkel, így biztosítva a támogatási rendszerekkel a természeti értékek megőrzését is.

Köszönetnyilvánítás

A Hortobágy Természetvédelmi Egyesület közgyűlése köszönetét fejezi ki a programban dolgozó alkalmazottaknak, személy szerint Ecsedi Zoltánnak, ifj. Oláh Jánosnak, Nagy Gyulának, Harangi Máriának, Ágh Juditnak, továbbá az önkéntes tagságnak értékes munkájukért. Köszönetet mondunk projektpartnereink áldozatos tevékenységéért, különösen Rózsa Péternének, Rózsa Péternek, Boda Mihálynak, Gencsi Zoltánnak, valamint a HNP Igazgatóság dolgozóinak szakmai tanácsaikért.

Külön köszönet illeti a záró projektjelentés íróit, név szerint Ecsedi Zoltánt, Ifj. Oláh Jánost, Szegedi Reginát, Müller Zoltánt, Gulyás Gergelyt, Molnár Attilát és Baranyi Tamást, amely terjedelmes anyagból készült jelen rövidített tartalmú kiadványunk.

Fényképeik rendelkezésünkre bocsátásáért köszönetet mondunk Ifj. Oláh Jánosnak, Ecsedi Zoltánnak, Bodnár Mihálynak, Delef Istvánnak, Lukács Balázsnak és Szilágyi Attilának.

Köszönjük a szakmai segítségét a különböző hazai LIFE-programok munkatársainak, az Európai Közösség és a Monitoring csapat munkatársainak, különösképpen Marco Fritz-nek és Jan Slivanak.

A pénzügyi támogatásokban való segítségéért köszönettel tartozunk Haraszthy Lászlónak és Horváth Róbertnek.

Nyelvi és szerkesztési tanácsait külön megköszönjük Szegedi Reginának.

Az értékes élőhelyek kialakítását a madarak nevében ez a két fürj köszöni meg (Fotó: Ifj. Oláh János).